نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره ششم، پاییز ۱۴۰۱، شماره سوم، صفحات ۳۸۹ تا ۳۹۱

سند حمایت‌طلبی

صیانت و ارتقای سلامت روان جامعه، به‌ویژه در شرایط بحرانی

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۱۰ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۱۶

چکیده

همه افراد جامعه ایرانی حق دارند از سلامت همه‌جانبه برخوردار باشند. سلامت روان به عنوان بخشی از سلامت همه جانبه در اسناد بالادستی مورد تأکید قرارگرفته است. فرهنگستان علوم پزشکی با بهره‌گیری از نظرات افراد کلیدی حوزه سلامت روان، سند حمایت‌طلبی سلامت روان را با معرفی چالش‌های حال حاضر این حوزه، راهکارهای حفظ و ارتقای سلامت روان جامعه به تفکیک دوره‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت ارائه کرده است.

کلیدواژه‌ها: بهداشت و تندرستی، جوامع، دوره بحرانی، سلامت روان

مقدمه

طبق اصل بیستم قانون اساسی «همه افراد ملت اعم از زن و مرد، به‌طور یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند». از جمله مهمترین این حقوق، سلامت همه جانبه (جسمی، روانی، معنوی و اجتماعی) است. این حق همگانی با ذکر مصادیق در اصل بیست و نهم قانون اساسی نیز تأکید شده است. در اسناد فرادست سلامت، «ارتقای سلامت روانی جامعه با ترویج سبک زندگی اسلامی- ایرانی، تحکیم بنیان خانواده، رفع عوامل تنش‌آفرین در زندگی فردی و اجتماعی، ترویج آموزش‌های اخلاقی و معنوی و ارتقای شاخص‌های سلامت روانی»، وفق بند ۳ و سایر مفاد مرتبط از سیاست‌های کلی سلامت، ابلاغی مقام معظم رهبری، تدبیر شده است. این بیانیه براساس تحلیل شرایط جاری، در گروه سلامت روان فرهنگستان علوم پزشکی و سایر صاحب‌نظران این حوزه، تنظیم شده است.

آسیب‌شناسی علاج جویانه اتفاقات اخیر جامعه، از نگاه سلامت روان

سلامت روان جامعه و آحاد مردم در وضعیت فعلی، تحت تأثیر عوامل مهمی نظیر بروز هیجانی، انباشت نارضایتی از شرایط ناخواسته، عواقب همه‌گیری کرونا و نظایر آن، مورد تهدید قرار گرفته است. بعضی از مهمترین مؤلفه‌های ناظر بر این شرایط به شرح زیر شناسایی شده است:

۱. کم‌توجهی شدید دست‌اندرکاران نظام سلامت، به بعد مهم سلامت روان و رواج «افراط و تفریط هیجانی»، که به توجه عاجل و راهبردی نیازمند است؛
۲. قرار دادن هویت ملی در مقابل هویت دینی، به‌جای تلاش برای تعامل و هم‌افزایی آنها؛
۳. جابجا کردن اصول و فروع امور مهم اجتماعی و اقتصادی، به‌جای پرداختن به اولویت‌های کلان؛
۴. کاستی‌های جدی رفاه عموم مردم و لزوم افزایش اساسی تلاش‌ها و تدابیر برای احقاق حقوق اساسی مردم؛
۵. تناقضات و گاهی تفاوت‌های فاحش بین گفتار و رفتار بعضی از مسئولان، به‌جای عملکرد به‌کمال صادقانه؛
۶. مشکلات اقتصادی و معیشتی مردم، گرانی و تورم که به حمایت‌های بنیادی دولت و اقدامات جامعی نظیر اشتغال جوانان و سایر اقشار بیکار و هدفمند کردن یارانه‌ها و سایر اقدامات عاجل نیازمند است؛
۷. برخوردار نبودن طیفی از خانوارها در دهک‌های پایین درآمدی، از مواد غذایی مطلوب و کافی، که مستلزم برنامه‌های لازم‌الاجرای حمایتی، در سطح ملی است؛
۸. آشنایی ناکافی مسئولان و مردم نسبت به اهمیت سلامت روان و زیان‌های ناشی از بی‌توجهی به آن، که مستلزم برنامه‌های جامع و معتبر فرهنگ‌سازی، توانمندسازی، و آموزش عمومی است؛
۹. مشکلات روزافزون ترافیک، آلودگی هوا و سایر مشکلات زیست محیطی که نیازمند مدیریت مسئولانه است؛
۱۰. هرنوع تبعیض در برخورداری از حقوق اساسی و یا احساس تبعیض، که باید هرچه سریعتر از طریق تلاش‌های عدالت محور جبران شود؛
۱۱. فراهم نبودن امکان ازدواج به‌هنگام جوانان و مشکلات متعدد ناشی از آن، که جبران آن نیازمند اجرا و ارتقای اساسی و گسترده برنامه‌های حمایتی موجود و ایجاد برنامه‌های متناسب جدید، است؛
۱۲. وجود مفاسد اقتصادی از قبیل اختلاس و رشوه، که نیازمند دقت و نظارت دقیق مسئولان در همه دستگاه‌ها و نیز برخورد قاطع قضایی است؛
۱۳. خودشیفتگی فرهنگی (تصور این‌که ما از همه در همه جهات بهتر هستیم)، بجای واقع‌گرایی فرهنگی؛

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/6.3.28]

۱۴. پررنگ بودن خشونت کلامی در کشور، بجای گفتمان مؤدبانه و مشحون از احترام و امید؛
۱۵. مطلق گرایی و سیاه و سفید دیدن امور، بجای واقع‌گرایی و اعتدال؛
۱۶. ناکافی بودن تعاملات بین‌المللی، که با تداوم دیپلماسی مستقل، مدبرانه و در عین حال مقتدرانه، باید توسعه یابد؛
۱۷. رفتارها، عملکردها و گاهی ضوابط متناقض که با تدوین استانداردهای معتبر و رفع تناقضات قابل مدیریت و اصلاح است؛
۱۸. کم توجهی نسبت به صیانت از بیت‌المال و حقوق عمومی، که با ممیزی دقیق و حسابرسی مستمر و برخورد قاطع با متخلفان و اطلاع‌رسانی عمومی، قابل اصلاح است؛
۱۹. ضعف در مواردی نظیر «شفافیت امور»، «صداقت در گفتار و کردار»، «نقدکردن به شیوه مناسب و اشکال جدی در نقدپذیری»، که با تلاش‌های اخلاق محور فرهنگی و فرهنگ‌سازی و آموزشی قابل جبران است؛
۲۰. کاهش احساس امنیت و نگرانی از آینده که به اقدامات اساسی در حوزه‌های ارتقای امنیت و سلامت نیازمند است؛
۲۱. ناسپاسی نسبت به پیشکسوتان و خدمتگزاران صدیق که شایسته است با تجلیل از آنان جبران شود؛
۲۲. کاستی‌ها، تعلل و ضعف‌های جوامع علمی و صنفی مرتبط با سلامت روان جامعه و نیز مجموعه نظام آموزش عالی، در مواردی نظیر:
   - اهتمام ناکافی به انطباق آموزه‌های سلامت روان با فرهنگ اسلامی و بومی؛
   - تبعیت افراطی از فرهنگ روانشناختی غرب؛
   - اهتمام نکردن به ارتقای سلامت معنوی جامعه، هماهنگ با سلامت روانی، با رویکرد اسلامی؛
۲۳. کاستی‌ها، تعلل و ضعف‌های نهادهایی نظیر حوزه‌های علمیه، صدا و سیما و سایر رسانه‌های عمومی؛
۲۴. تأثیرات منفی فضای مجازی رهاشده و بی‌بند و بار که بدون هر نوع نظارت، به تضعیف ارکان سلامت روان و سلامت معنوی می‌پردازد، واقعیت تلخی که به تدابیر عاجل و جامع نیازمند است؛
۲۵. کاستی‌ها و غفلت‌های مهم در زمینه نقش‌ها و مسئولیت‌های تربیتی در سطوح خانواده، مهد کودک، پیش دبستانی و سایر مقاطع تحصیلی در امور آموزش و پرورش و لزوم تأکید و توجه عاجل نسبت به این راهبرد محوری به منظور ارتقای همه ابعاد سلامت به‌ویژه سلامت روان، معنوی و اجتماعی.

راهکارهای کوتاه‌مدت برای کنترل بحران جاری در حوزه سلامت روان جامعه

- تحلیل واقع‌بینانه و علاج جویانه بحران، ریشه‌یابی علل و عوامل و پذیرش حقایق مرتبط با بحران و انکار نکردن و به فراموشی نسپردن آن؛
- تلاش عملکردی محسوس، مؤثر و مستمر برای جلب اعتماد مردم، عذرخواهی و جبران کاستی‌ها توسط مسئولان و نهادهای مرتبط؛
- اصلاح شیوه‌های اطلاع‌رسانی، بررسی‌های مدبرانه و دقیق مسائل اجتماعی توسط رسانه ملی، با التزام به ارزش‌های فرهنگی ملی نظیر عفاف و حجاب، و با تأکید بر جنبه‌های اثباتی نظیر پایبندی به حقوق عمومی، حفظ وحدت ملی و مصالح عمومی، آزادی‌های مدنی، و نظایر آن؛
- ترویج شیوه‌های آزاداندیشی، نظیر کرسی‌های آزاداندیشی و نقد و نظر در همه سطوح، بویژه دانشگاه‌ها و صدا و سیما؛
- طرح مدبرانه جنبه‌های سلبی، اجتناب از ایراد اتهام قبل از اثبات جرم، تفکیک اعتراض از اغتشاش، یا هر اقدامی که موجب آزردگی خاطر در اذهان عمومی شود؛
- ضمن تجلیل از خویشتن‌داری و مدیریت هوشمندانه انتظامی حوادث اخیر، و توصیه به تعمیق و تداوم این شیوه، استفاده از روش‌های اطلاعاتی، روش‌های پیشگیرانه و روشنگرانه برای کنترل خشونت‌ها، صیانت از افراد، اماکن، محل‌های کسب و کار، با جلب مشارکت مردم و مسئولان مراکز عمومی در معرض آسیب، اطلاع‌رسانی به‌هنگام به مردم و شیوه‌های مبتنی بر وفاق ملی که به‌مراتب مؤثرتر از شیوه‌های انتظامی، خواهند بود؛
- در سایر سطوح و ارکانی که مسئول دفاع از امنیت عمومی و آحاد جامعه هستند نیز، گفتگو و مفاهمه مستمر، اطلاع‌رسانی مؤثر و صحیح و بهنگام، شفاف‌سازی موضوعات مورد توجه و مورد نیاز افکار عمومی، و اقدامات پیشگیرانه به‌مراتب مؤثرتر خواهند بود؛
- در محیط‌های علمی، آموزشی و بویژه دانشگاه‌ها، برای صیانت از امنیت و تداوم فعالیت‌های آموزشی-پژوهشی و خدمات، بهره‌گیری از ظرفیت‌های داخلی این مراکز، نظیر هدایت‌گری و نقش آفرینی استادان و مدیران، مشارکت دادن دانشجویان در مدیریت امور و مسئولیت‌پذیری مراجع فرهنگی وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مؤثر و راهگشا خواهد بود؛
- در ارتباط با جامعه هنرمندان، جامعه ورزشکاران، و سایر اقشار و صنوف، بهره‌گیری از ظرفیت‌های درونی این اقشار، مجوز برگزاری اجتماعات به نیروهای شناسنامه دار با التزام به رعایت مقررات و مصالح عمومی، و سایر اقدامات مناسب حسب مورد، راهگشا خواهد بود.

راهکارهای بلندمدت برای کنترل بحران

- التزام نهادهای حکومتی به اجرای دقیق وظایف قانونی و تلاش گسترده برای اصلاحات اساسی در نحوه حکمرانی در حوزه‌های مسئولیتی مرتبط، پایبندی به پاسخگویی اجتماعی مسئولان در همه رده‌های مدیریتی و اعمال نظارت قانون‌مند بر وظایف آنان و برخورد

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-10-09]
[DOI: 10.22034/6.3.28]

قاطع با تخلفات و اطلاع‌رسانی شفاف این امور به افکار عمومی؛

- التزام سران قوا و مسئولان ارشد کشور نسبت به اجرای راهبردهای نظام برای ایفای کامل حقوق عمومی، به‌ویژه بهبود وضعیت معیشتی مردم، اشتغال، ازدواج جوانان و بر آورده کردن قول‌های داده شده. در این ارتباط، توجه خاص به بیانیه مجمع عمومی فرهنگستان درصیانت از حقوق سلامت جامعه و آحاد مردم مورد تأکید است؛
- تلاش حداکثری و هوشمندانه و تدابیر سیاسی و انقلابی، نسبت به حل مشکلات بین‌المللی و رفع تحریم‌های ظالمانه استکبار جهانی و بی‌اثر کردن آنها، با سرعت بیشتر و با هدف‌گذاری بهبود اوضاع اقتصادی- اجتماعی کشور؛
- نقش آفرینی بیشتر و بهره‌گیری از ظرفیت عظیم حوزه‌های علمیه ، با رویکرد کاهش مشکلات کشور و ارتقای سلامت، روان، سلامت معنوی و سلامت اجتماعی؛
- مبارزه بی وقفه با فساد و تبعیض ، تا ریشه کنی کامل آنها و تأمین رضایت مردم؛
- تأمین عدالت اجتماعی و عدالت در سلامت، تلاش همه جانبه برای ارتقای سرمایه اجتماعی کشور؛
- شناخت نیازهای نسل جوان و پاسخ مناسب به آنها و تلاش برای از بین بردن شکاف بین‌نسلی؛
- تشویق حضور و افزایش مشارکت زنان در همه امور جامعه؛
- التزام همگان، بویژه مسئولان به سنت حسنه گفتگوی با جدال احسن، از طریق ترویج کرسی‌های آزاد اندیشی و نقدهای منصفانه؛
- توجه کامل به حق اعتراض مردم نسبت به کاستی‌ها ، تبعیض‌ها، بی‌عدالتی‌ها و سوء مدیریت‌ها؛
- پیشگیری از افراط و تفریط هیجانی از طریق آموزش مهارت‌های مدیریت استرس، مدیریت خشم و مدیریت ارتباطی، در سطوح مختلف جامعه، در اعتراضات؛
- تلاش متولیان امور برای پیشگیری و رفع نارضایتی عمومی، با بهره‌گیری از راهبردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدیریتی، آموزشی و پژوهشی؛
- ریشه‌یابی دلایل حضور و اعتراضات قشر نوجوان و جوان کشور و راهیابی اصلاح و مدیریت هوشمندانه آن.

نتیجه‌گیری

اصلاح، حفظ و ارتقای سلامت روان جامعه در سه سطح پیشگیری اولیه، ثانویه و ثالثیه به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. پیشگیری اولیه، یعنی انجام اقداماتی به منظور جلوگیری از بروز اختلالات روانی از قبیل: اتخاذ تدابیری برای کاهش تنش‌های فردی و اجتماعی در جامعه، بالابردن سرمایه اجتماعی (مشارکت، اعتماد، همدلی و وفاق ملی...)، بالابردن سرمایه روان‌شناختی (امیدواری، خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری)، آموزش مهارت‌های زندگی (مدیریت استرس، مدیریت خشم، مهارت ارتباطی...)، ارتقای جنبه‌های معنوی (توکل، توسل، دعا ونیایش..)، گسترش کمی وکیفی مراکز روان‌شناسی و مشاوره سلامت روان در شبکه بهداشتی درمانی کشور؛

۲. پیشگیری ثانویه، یعنی انجام اقداماتی به منظور جلوگیری از شیوع اختلالات روانی از قبیل غربالگری اختلالات روانی، گسترش مراقبت‌ها و خدمات سلامت روان در جامعه، تدارک اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی مورد نیاز سلامت روان، انگ‌زدایی از اختلالات روانی و تشویق و تسهیل افراد مشکل دار برای مراجعه به روان‌شناس و روان‌پزشک، ساماندهی خدمات روان‌شناختی و روانپزشکی در قالب شبکه بهداشتی درمانی کشور، پوشش بیمه‌ای خدمات روان‌شناسی، روان‌پزشکی و روان درمانی و مشاوره....

۳. پیشگیری ثالثیه، یعنی انجام اقداماتی به منظور جلوگیری از زمان بیماری روانی از قبیل: اتخاذ برنامه‌های توان‌بخشی و کاردرمانی برای بیماران روانی مزمن، راه اندازی مراکز روزانه و غیره...

Advocacy paper

Maintaining and Promoting Mental Health of the Society, Especially in Critical Situations

Abstract

All Iranian citizens have the right to enjoy comprehensive health. Mental health is emphasized as part of comprehensive health in the upstream documents. Via obtaining opinions of key people in the field of mental health, the Academy of Medical Scienceshas presented an advocacy paper in mental health by introducing the current challenges of this field and solutions to maintain and promote mental health of the society in short-term and long-term periods.

Keywords: Critical Period, Health, Mental Health, Societies

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/6.3.28]